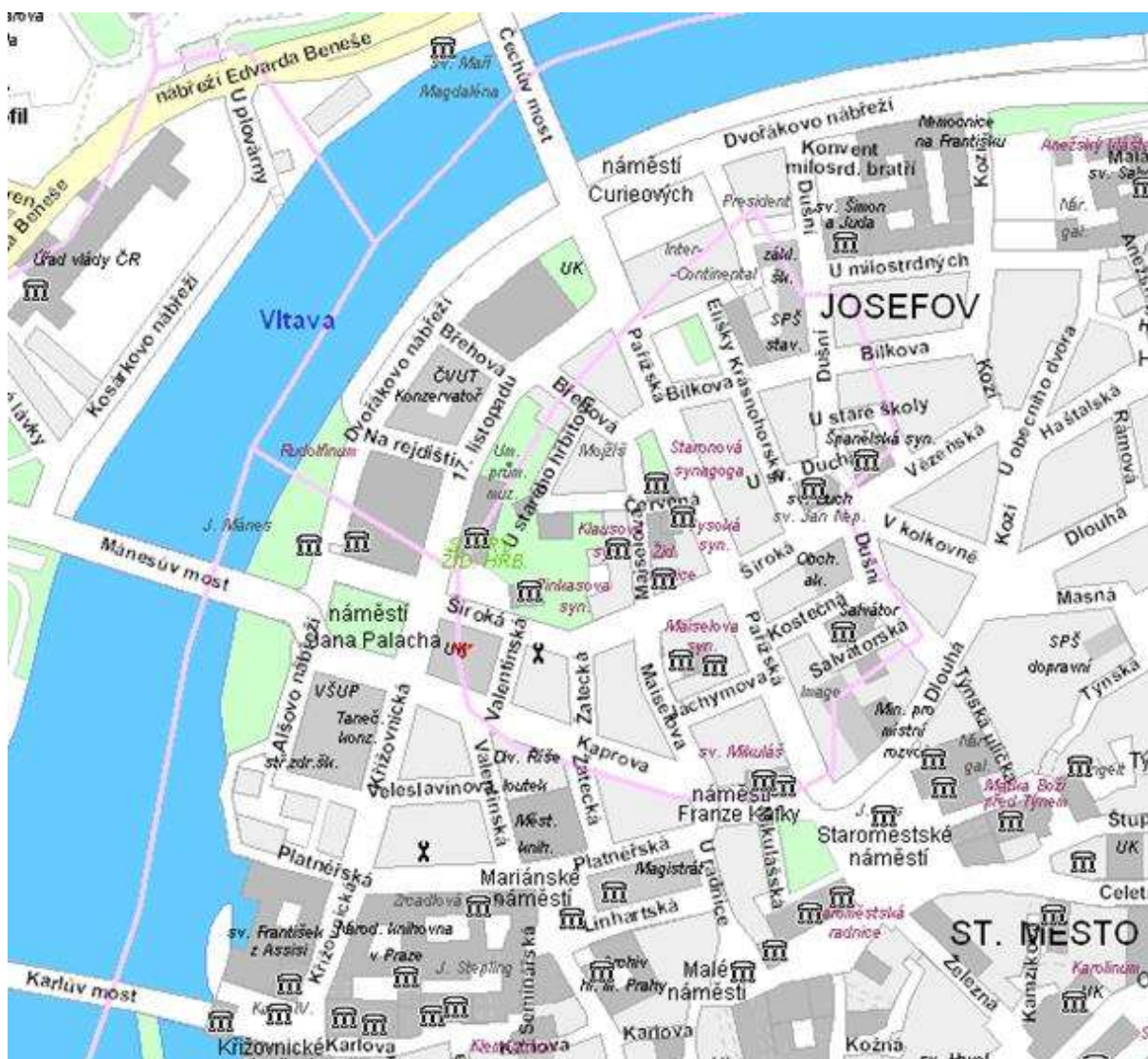

27. listopad 2016 – Výlet do staré pražské židovské čtvrtě Josefov

Již dlouhou dobu jsem pomýšlela na to, že bychom si sem mohli udělat výlet. No a po dlouhé výměně mailů s židovským muzeem, to vyšlo zrovna na tuto neděli. Původně jsem potřebovala k uskutečnění návštěvy skupinku nejméně 10 lidí - nakonec nás bylo 27 včetně dvou dětí.

Všichni jsme měli sraz v 10:00 u metra A v kaprově ulici. Plánovala jsem i trasu po zdejších hampejzech a nevěstincích, ale díky tomu, že jsme měli málo času, tak jsme si toho ověřili jen trošku. Ale k tématu se vrátím ještě nakonec.

Nejprve ale trochu informací ohledně Josefova

Praha byla od nepaměti spojená se židovskou komunitou. Podle historických pramenů jsou první informace o židovském obyvatelstvu v Praze z roku 1200 našeho letopočtu, ale je spíše pravděpodobné, že zde žili od nepaměti.

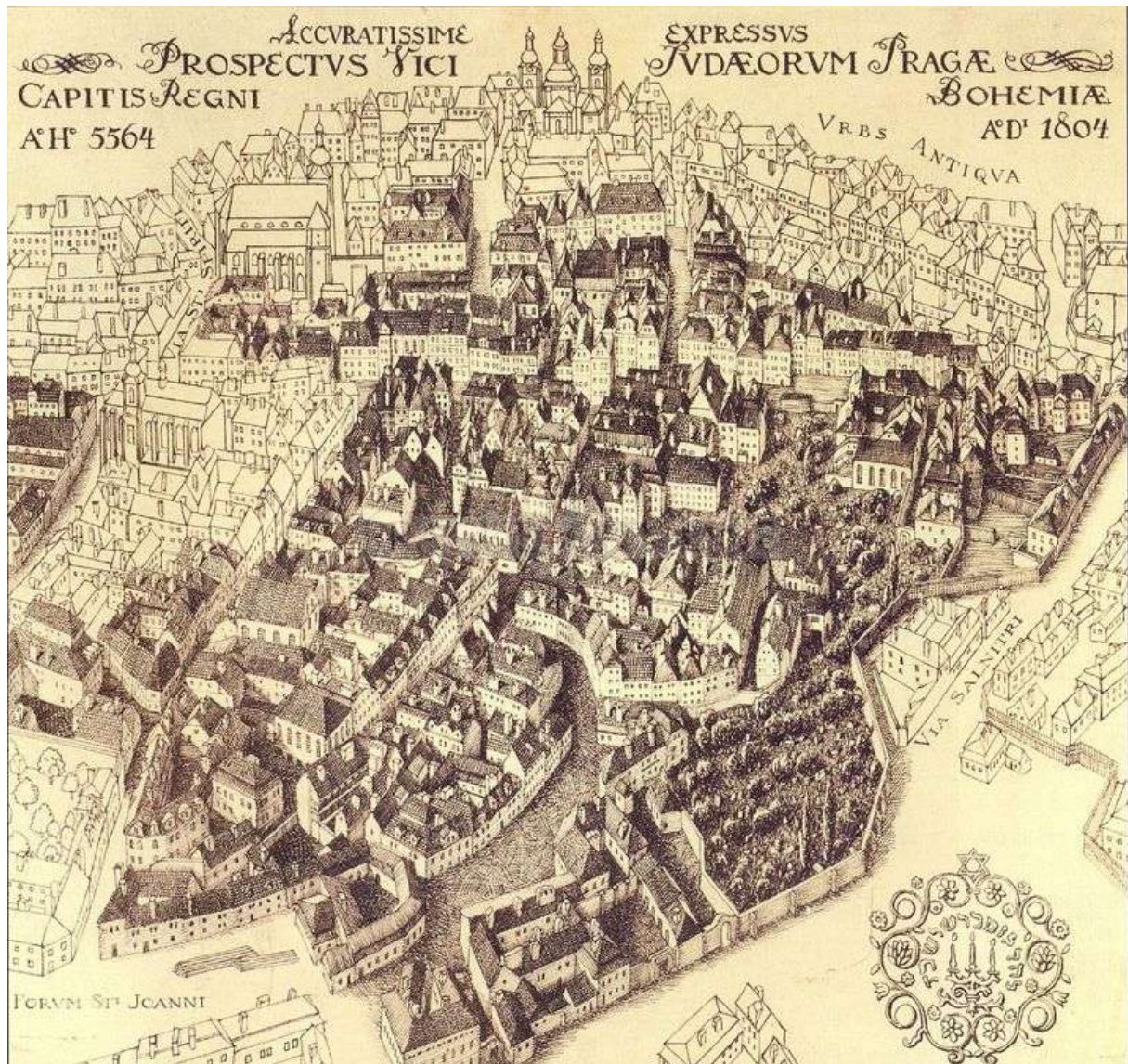
Předpokládá se, že nejdříve vznikla osada Židů přicházejících do Čech z východu - z Byzance - se synagogou Stará škola (dnes zde stojí Španělská synagoga). Teprve později, když byl vybudován kolem roku 1170 první kamenný most - Juditin - přesunula se hlavní obchodní trasa jižněji. Vznikl zde prostor pro rozšíření osady židovského obyvatelstva. A právě sem přišli židé ze západních oblastí Evropy. A založili zde svoji osadu kolem Staronové synagogy. Zajímavostí pražského ghetta je ta skutečnost, že obě jeho části - východní kolem Staré školy a západní kolem Staronové synagogy - se nikdy nespojily v jeden souvislý celek, ale zůstaly odděleny ostrůvkem křesťanských domů s kostelem sv. Ducha.

Ve 30. letech 13. století bylo již území tak rozsáhlé, že docházelo k jeho sjednocování výstavbou mohutného hradebního opevnění, jež započalo éru Starého Židovského Města. Výstavba hradeb byla také podnícena stále častějšími útoky na židovské občany. Hradby původně nesloužily k pomyslnému oddělení, ale Židé si tímto způsobem chránili svůj majetek.

Jak známo, patřili židovští obyvatelé k velmi bohatým lidem. Zabývali se obchodem a byli známí i pro půjčky. V okamžiku, kdy se o jejich jmění dozvěděl panovník, vybíral od nich vysoké daně, kterými výrazně zaplňoval královskou pokladnici. Několikrát se dokonce stalo, že si od Židů vypůjčil peníze. Odměnou za jejich služby byla královská ochrana celé židovské obce. Na důkaz královské vděčnosti, postavili kameníci z královské huti Staronovou synagogu

- patří k nejstarším v Evropě.

Jak známo, patřili židovští obyvatelé k velmi bohatým lidem. Zabývali se obchodem a byli známí i pro půjčky. V okamžiku, kdy se o jejich jmění dozvěděl panovník, vybíral od nich vysoké daně, kterými výrazně zaplňoval královskou pokladnici. Několikrát se dokonce stalo, že si od Židů vypůjčil peníze. Odměnou za jejich služby byla královská ochrana celé židovské obce. Na důkaz královské vděčnosti, postavili kameníci z královské huti Staronovou synagogu - patří k nejstarším v Evropě.

Ale ani samotné hradby nestačily ochránit židovské obyvatelstvo před ničivými pogromy. O Velikonocích v roce 1389 došlo k největšímu krveprolití, drancování a ničení majetku, které ghetto zažilo. Zahynulo zde téměř 1 000 lidí. Jako jeden z mála přežil tento pogrom malý chlapec Avigdor Kari, pozdější pražský rabín. Na základě svého zážitku z dětství sepsal Selichot – kající modlitby, které se čtou dodnes ve dnech pokání na celém světě. Citelnou ránu městu zasadila morová epidemie, a aby toho nebylo málo, tak ještě vyhořelo. Židé byli

také neustále diskriminováni, křesťané je obviňovali ze zakládání požárů i trávení vody ve studnách, což vedlo k nesnášenlivosti

Kontakt těchto dvou skupin se tak omezil pouze na obchod. Židé museli na znamení hanby nosit na šatech žlutou nášivku

Lépe se začalo Židům dařit až za vlády Rudolfa II. Rudolfínské období je spojeno také s postavou legendárního rabbiho Löwa, vlastním jménem Jehuda Liva ben Becalel, který žil v Praze až v 2. polovině svého dlouhého života. Vynikal učeností a byl znám v tehdejším židovském světě jako největší znalec talmudu. Zabýval se však také přírodními vědami, zejména astronomií a astrologií.

Nejznámější legenda vztahující se k pražskému

Židovskému Městu, nesčetněkrát zpracovaná literárně, ale i filmově, ho označuje za tvůrce umělé bytosti - Golema.

Náhrobek učence je jedním z nejvyhledávanějších míst Starého židovského hřbitova.

Nástupcem Meisla u dvora Rudolfa II. byl bohatý Žid Jakub Bassovi, který byl také jako první Žid v habsburské monarchii povýšen do šlechtického stavu s predikátem z Treuenberka. Po porážce stavovského povstání skupoval levně domy po exulantech a rozšířil tak ghetto o další téměř čtyři desítky domů. Sám Bassevi dostal roku 1620 darem od císaře dva velké domy v Třístudniční ulici (předasanační Meislova) a dal je přestavět na pozdně renesanční palác s arkýřovým nádvořím, zřejmě jediný objekt ghetta, pro který slovo palác nebylo nadnesené.

Druhá polovina 17. století znamenala velký příliv obyvatelstva, zejména v souvislosti s tureckým nebezpečím a vyhnáním Židů z Vídně v roce 1670. S 11 tisíci obyvateli bylo pražské ghetto jednou z nejlidnatějších židovských obcí tehdejší Evropy. Před koncem století však bylo období prosperity, rozpínavosti a nové výstavby krutě ukončeno dvěma velkými katastrofami. V roce 1680 zdecimovala přelidněné ghetto morová epidemie a devět let nato lehlo celé popelem.

V červnu roku 1689 založil údajně francouzský žhář oheň na Starém Městě v Kaprové ulici. Požár se rozšířil na celé Židovské Město, v němž vyhořelo všech 318 domů, v přilehlých částech Starého Města jich lehlo popelem ještě více. Zničené a neobyvatelné ghetto inspirovalo k úvaze, aby na tomto místě již nebylo obnoveno a židovskému obyvatelstvu bylo vyhrazeno jiné místo na okraji Prahy. Nakonec však byla obnova ghetta povolena, ale s řadou podmínek: ulice budou přímé a rozšířené, domy pouze kamenné, počet usedlých židovských rodin bude omezen. Z praktických důvodů se však ghetto vystavělo znovu na stejných základech a na stejném půdorysu uliční sítě, neboť solidní kamenné domy, které požár přechkaly, by bylo škoda strhnout. Postupná obnova ghetta trvala přibližně do roku 1703. V téže době dosáhl počet jeho obyvatel opět více než 11 tisíc osob, jako před morovou epidemií, a byl prakticky shodný s počtem obyvatel Starého Města. Tato skutečnost podněcovala Staroměstské k návrhům na redukci ghetta a k neustálým stížnostem na jeho rozpínavost.

V roce 1729 došlo k soupisu židovského obyvatelstva a domů ghetta. Bylo zaznamenáno 333 obytných domů, v kterých žilo 2335 rodin, a tři desítky veřejných budov. V jednom z nepříjemných omezujících nařízení této doby bylo zakázáno zakládat rodiny jiným než prvorozeným synům, neboť povolený počet židovských rodin v celé zemi byl pevně stanoven a nesměl být překročen.

V době vlády Marie Terezie, v prosinci roku 1744, opět došlo k pokusu o radikální řešení problému židovského obyvatelstva jeho vypovězením z Prahy a celého Českého království. Záminkou byla údajná kolaborace Židů s nepřítelem za pruské okupace Prahy na podzim toho roku.

Okamžitý odchod však nebyl vzhledem k mnoha značně propleteným finančním a obchodním vztahům snadný, do poloviny roku 1745 však museli všichni obyvatelé ghetta Prahu opustit. Někteří z nich se usadili v nedaleké Libni a dalších obcích v okolí Prahy. Tam vyčkali až do roku 1748, kdy bylo vypovězení odvoláno. Domy ghetta, které byly po dva roky prázdné, našli jejich majitelé vandalsky zpustošené a vykradené. Jen co byly dokončeny opravy a v Židovském Městě se opět začalo normálně žít, vypukl roku 1754 další obrovský požár, který znovu zničil 190 domů ghetta, současně vyhořela celá řada dalších objektů jako synagogy, radnice a nemocnice.

Velké změny přinesla židovskému obyvatelstvu osvícenská vláda Josefa II.

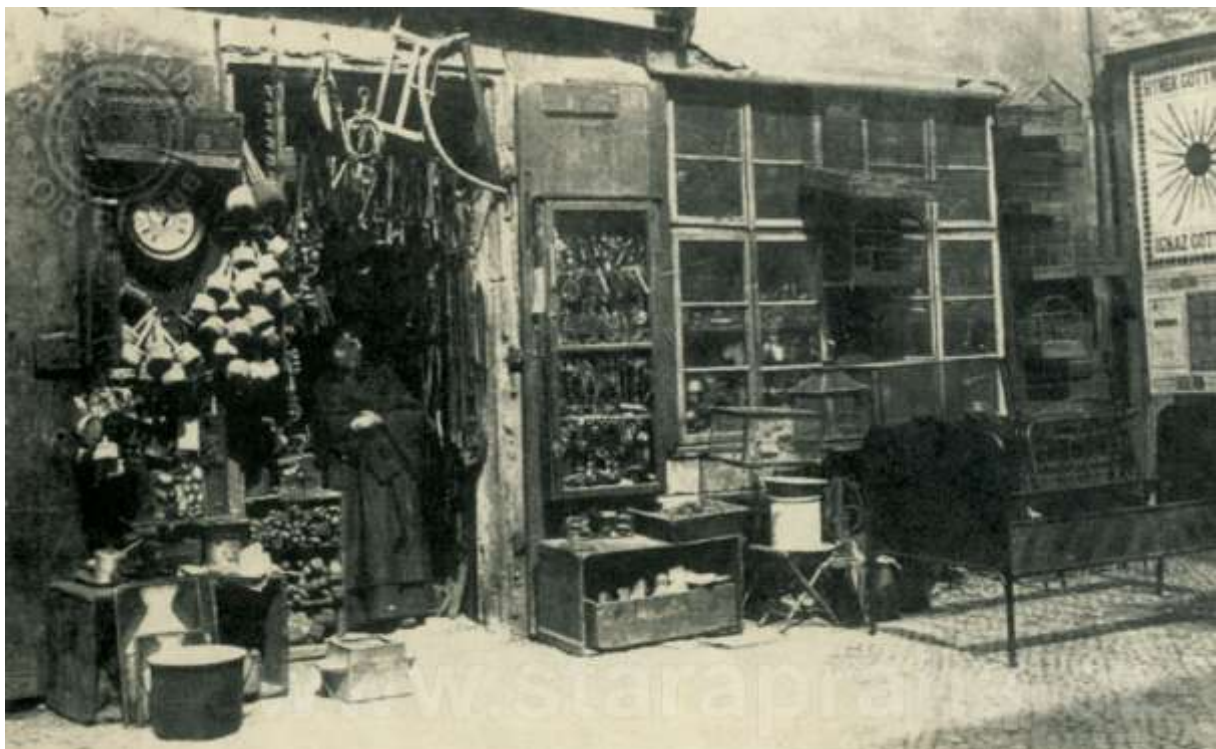
Židům byl uvolněn přístup do veřejných škol i na univerzitu, mohli získávat majetek i mimo ghetto, volně se učit řemeslům a podnikat. Ovšem

řada starších diskriminačních opatření, např. omezení počtu povolených židovských rodin v zemi, zůstala stále v platnosti stejně jako povinnost platit zvláštní daně a poplatky

Na důkaz vděčnosti císaři Josefu II., pojmenovali Židé tuto část městskou Josefov. Odtud tedy pochází název této části Prahy.

Paradoxně však rok 1848, kdy získali Židé plnou politickou rovnoprávnost a mohli se svobodně stěhovat mimo ghetta, odstartoval celkový úpadek Židovského města pražského.

Povolení mělo za následek, že se z pražského ghetta vystěhovali téměř všechny bohatší rodiny, a naopak se do něj nastěhovala pražská chudina. Postupem času začalo ghetto chátrat a stala se z něho vykřičená čtvrť.

Na konci 19. století už byla hygienická situace ghetta tak špatná (např. místnosti ve starých domech byly rozděleny čarou nakreslenou křídou na podlaze nebo šňůrou nataženou ve výši hlavy a v každém oddělení žila jedna rodina), že Pražský magistrát rozhodnul, že budovy ghetta budou zbořeny a ulice vybourány, aby se nešířily nemoci. Bylo zbořeno na 300 středověkých domů a 20 ulic. Po tomto zákroku zůstala zachována pouze část původního ghetta představující dnešní Pražské židovské město – Josefov.

Za 2. světové války byli Židé deportováni do koncentračních táborů. Z opuštěného Josefova se stalo skladiště konfiskovaného majetku.

Po ukončení války zůstalo mnoho pozůstalosti v rukách Židovského muzea, protože jeho původní majitelé byli zavražděni v koncentračních táborech a židovské muzeum se tak stalo

druhým největším židovským muzeem na světě. Židovské Město patřilo až do konce 19. století k nejdůležitějším částem Prahy a i v současnosti má v židovské tradici velký význam.

Kamarádi na nás počkali v Maiselově synagoze a my jsme spěchali zaplatit průvodkyni a vstupné – cena naprosto úžasná – pro všechny velikánská sleva – celé židovské město s výkladem za 100 Kč! Z naší průvodkyně se vyklubala milá dáma, která povídala, povídala a zasypávala nás informacemi.

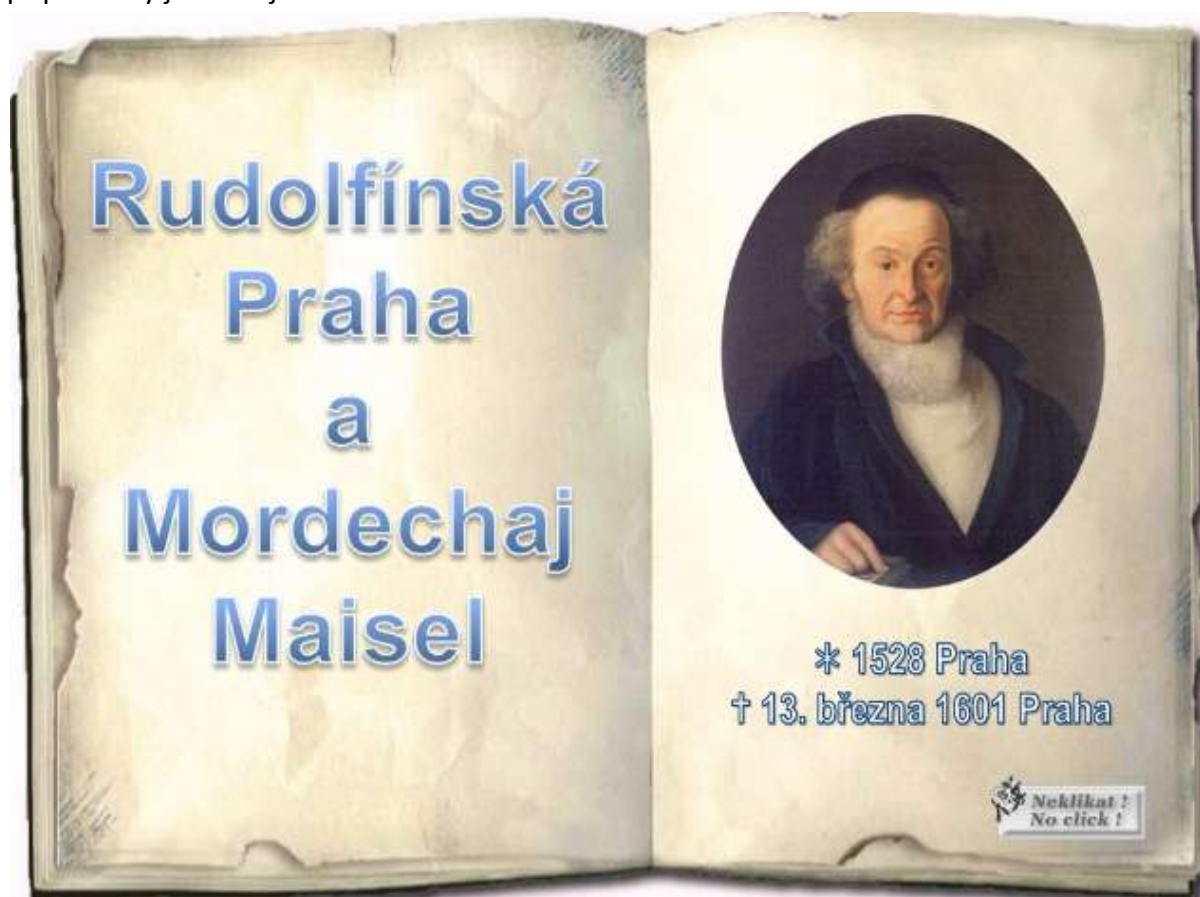
S prohlídkou jsme započali právě v **Maiselově synagoze.**

Tuto neobvyklou synagogu s gotickými prvky nechal vystavět v letech 1590 - 1592 primas Židovského města Mordechai Maisel.

Mordechai Maisel byl úspěšným obchodníkem a bankéřem, mezi jehož klienty patřilo mnoho českých šlechticů a členů panovnického rodu. Nakonec se stal „dvorním Židem“ císaře

Rudolfa II. Také na své náklady nechal v Židovském městě vydláždít hlavní ulice, podporoval tehdejší vědu a umění, ale také drobné řemeslníky a obchodníky, kterým půjčoval peníze za velice výhodných podmínek. Za své služby získal od císaře řadu privilegií (např. jízdu na koni, kterou měli ostatní židé zakázanou), mimo osobní standartu (která byla umístěna v jeho synagoze) také právo naložit se svým majetkem (který se odhadoval na půl milionu zlatých) podle vlastní vůle a odkázat ho komukoliv. Zemřel však bez dědice, proto po jeho smrti připadl celý jeho majetek císaři Rudolfovi II.

Autorem synagogy byl architekt Juda Coref (Goldsmied) de Herz. Vzhled synagogy byl na svou dobu dosti neobvyklý, šlo totiž o trojlodní renesanční budovu s gotickými prvky. Stavbu, která byla nejen neobyčejně krásná, ale také nezvykle prostorná, podepíralo dvacet silných pilířů. Mordechai Maisel tuto synagogu využíval k soukromým účelům, sloužila tak pouze jemu a jeho rodině. Tento zámožný Žid věnoval do sbírky synagogy také množství vzácných rituálních předmětů.

O necelé století později, v roce 1689, postihl Maiselovu synagogu rozsáhlý požár, který ji značně poničil. Propadla se klenba střechy a narušeno bylo i obvodové zdivo. Netrvalo však dlouho a byla zahájena její kompletní rekonstrukce, při níž však synagoga dostala barokní vzhled. Během této přestavby musela být synagoga téměř o polovinu zkrácena, získala tak menší půdorys a byla usazena pouze na 14 z původních 20 pilířů. Hlavní loď však byla obnovena podle původního vzoru, zůstala klenutá s valenou klenbou. V průběhu dalších let byla Maiselova synagoga ještě několikrát přestavována a rekonstruována. Další přestavba

přišla v letech 1862 – 1864, nejvýrazněji však synagoga změnila svou podobu na přelomu 19. a 20. století v rámci asanace židovské čtvrti. Tehdy získala gotické prvky a celý její interiér byl novogoticky vyzdoben. Z původní renesanční stavby se tak dodnes podařilo dochovat jen trojlodní půdorys hlavní lodi s patrovými ženskými galeriemi.

Během

druhé světové války byla využívána jako skladiště věcí, které byly zabaveny židovským rodinám. Nacistům se do ní podařilo nashromáždit okolo 6000 uměleckých a dalších

ceněných předmětů, které byly nakradeny ve sto třiapadesáti synagogách Čech a Moravy. Němci zde tyto předměty shromažďovali proto, aby v synagoze později zřídili protižidovské muzeum. Celá tato ohromná sbírka naštěstí zůstala zachována a roku 1950 byla svěřena do rukou Státního židovského muzea. Muzeum později v Maiselově synagoze vytvořilo stálou expozici nazvanou Stříbro českých synagog.

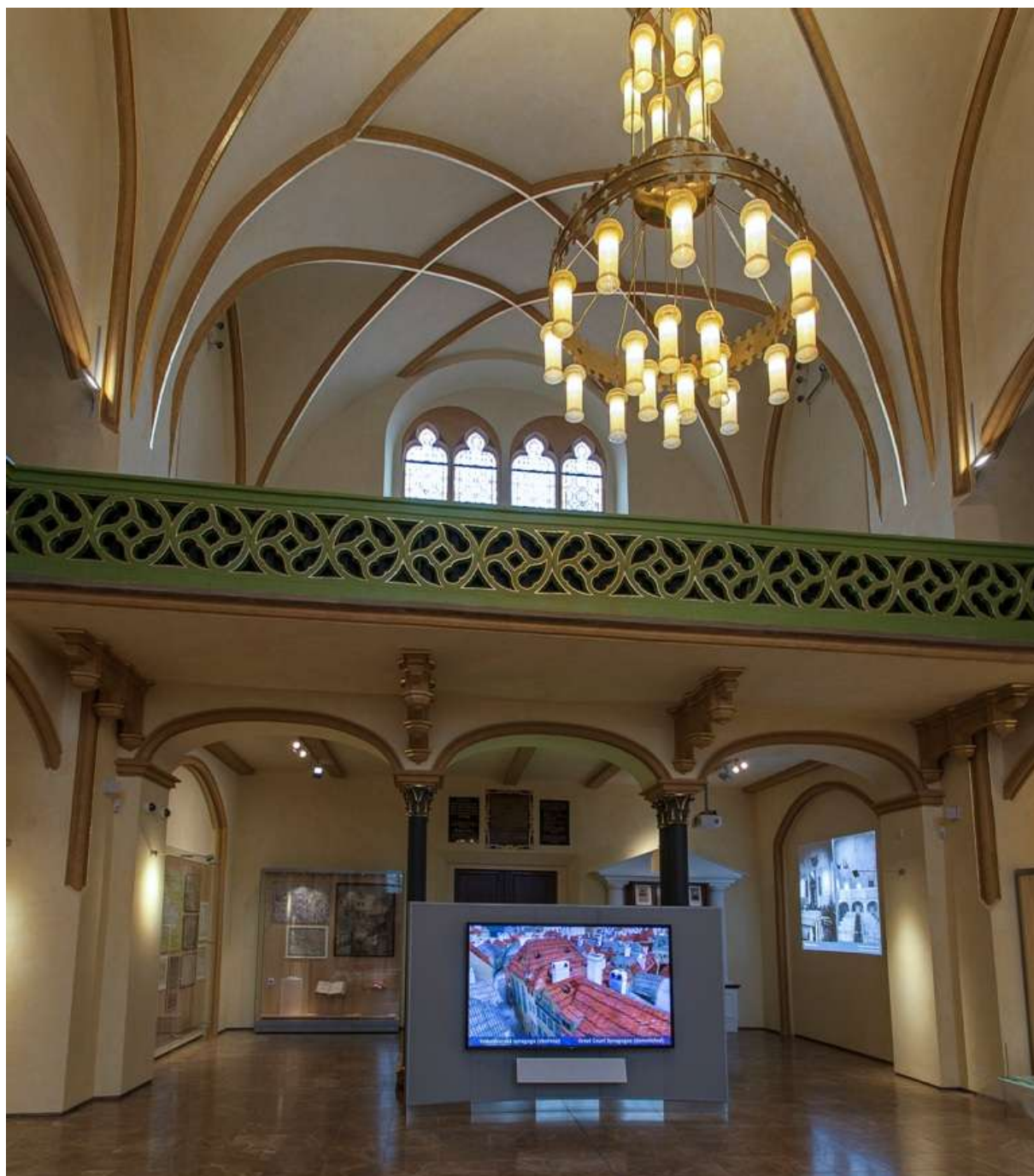
Za první republiky se Maiselova synagoga stala centrem reformovaných Židů, byly zde mimo jiné instalovány i varhany. Během druhé světové války byla využívána jako skladiště věcí,

které byly zabaveny židovským rodinám. Nacistům se do ní podařilo nashromáždit okolo 6000 uměleckých a dalších ceněných předmětů, které byly nakradeny ve sto třiapadesáti synagogách Čech a Moravy. Němci zde tyto předměty shromažďovali proto, aby v synagoze později zřídili protižidovské muzeum. Celá tato ohromná sbírka naštěstí zůstala zachována a roku 1950 byla svěřena do rukou Státního židovského muzea. Muzeum později v Maiselově synagoze vytvořilo stálou expozici nazvanou Stříbro českých synagog.

V současnosti je v synagoze instalována stálá expozice Dějiny Židů v Čechách a na Moravě od 10. do 18. st. Spatříte zde listiny a dokumenty, část expozice se věnuje také staročeským glosám v raně středověkých hebrejských literárních památkách českého původu. Za zmínku stojí české denáry z 10. a 11. století, o nichž se předpokládá, že se na jejich ražbě podíleli židovští mincmistři. Dále zde uvidíte předměty z pozůstalosti Mordechaje Maisela a v trezorové vitrině vzácné roucho a prapor mesianisty Šeloma Molcha ze 16. stol.

A průvodkyně vypráví a vypráví. Po zhlédnutí starého židovského města v 3D opouštíme Maiselovu synagogu.

Dále jdeme Maiselovou ulicí a zatáčíme do ulice Široké - k synagoze Pinkasově. Na ulici se ještě dozvídáme pár podrobností o košer jídlu a znaku řezníků.

Pinkasova synagoga byla vystavěna roku 1535 jako rodinná synagoga významné pražské židovské rodiny Horowitzů.

Objekt nechal postavit Aron Mešullam Horowitz mezi svým domem a židovským hřbitovem. Pojmenoval ji po svém dědovi, jímž byl krakovský rabín Pinkas. Synagoga nejprve sloužila jako soukromá modlitebna, později tu byla vybudována rituální lázeň mikve a veřejná synagoga. Cela rodina měla zálibu především v židovské mystice a sběratelství. Však také řadu předmětů z jejích sbírek najdeme dnes v expozicích pražského Židovského muzea.

V Pinkasově synagoze byl v druhé polovině 50. let zřízen památník obětem šoa – holocaustu

– z Čech a Moravy. Tento památník byl určen výhradně pro židovskou komunitu a i ve světovém kontextu byl svým pojetím ojedinělý. Na jeho zdech byla v abecedním pořadí vypsána jména všech Židů z Čech a Moravy, kteří zahynuli během druhé světové války. V roce 1968 však musel být památník uzavřen, neboť stavbu začala ohrožovat spodní voda. Nápisy na stěnách byly postupně

strženy. Vrátily se sem až mezi lety 1992 a 1996, kdy bylo bezmála 80 tisíc jmen českých a moravských Židů, kteří za nacismu zahynuli, opět ručně přepsáno na stěny Pinkasovy synagogy.

Od rána do večera zní v prastaré synagoze jména obětí nacistické genocidy, která čtou Vlasta Chramostová a Radovan Lukavský. A stále dokola znějí také modlitby za židovské mučedníky, které bezprostředně po druhé světové válce natočil rabín Šlomo Katz.

Působivá zvuková kulisa doprovází návštěvníka i do prvního patra Pinkasovy synagogy, kde se nachází druhá část expozice – kolekce dětských kreseb z Terezína. V koncentračním táboře v Terezíně byly také tisíce dětí, z nichž drtivá většina zahynula v plynových komorách

Během věznění se židovští vychovatelé snažili děti maximálně zaujmout a vytvořit jim alespoň částečně zdání normálního života. Kromě jiného děti chodily tajně na hodiny kreslení. Takto vzniklo přibližně 4600 kreseb, které byly uschovány a po válce znovu nalezeny. Z nich je tady k vidění výběr.. Nesmírně působivé jsou i autentické předměty, které patřily těmto židovským dětem – jako deníky, šitíčka nebo panenky.

Po výkladu a prohlídce synagogy, nás průvodkyně odvádí zadním vchodem do **starého židovského hřbitova**.

Hřbitov je samotnými Židy nazýván Beth-chaim, Dům života a je památkou světového významu. Datum, kdy byl hřbitov založen, není známo, ale nejstarší nám známý náhrobek, který se na hřbitově nachází, nese datum 25. dubna 1439 a jedná se náhrobek známého

učence a básníka Avigdora Kara, který popsal pogrom na Židy z roku 1389. Od této doby se na hřbitově nepřetržitě pohřbívalo až do roku 1787, kdy byl hřbitov zrušen. Vzhledem k tomu, že židovská obec měla po dlouhá staletí k dispozici pouze jediný hřbitovní prostor na omezeném prostoru mezi domy a protože Židé nesměli vykopávat kosti mrtvých, začalo se pohřbívat do vrstev nad sebou. V současné době je tu umístěno 12 000 náhrobních kamenů a 80 000 hrobů ve 12 hřbitovních vrstvách nad sebou. Při tomto navyšování byly vždy vyzdviženy náhrobní kameny.

Na hřbitově je pohřbena řada významných osobností židovské komunity. Jednou z nejvýznamnějších je Jehuda Lewi ben Becalle, známý spíše pod jménem Rabi Löw

Dalším z pohřbených

na tomto hřbitově je Mordechaj Maisel. Pomník s datem úmrtí 1613 je spojen s historikem, učencem, matematikem a astronomem Davidem Gansem. Rabín David Oppenheim (+1736) byl zasloužilým sběratelem hebrejských rukopisů a tisku, jehož vzácná knihovna je dnes umístěna v Bodleyánské knihovně na univerzitě v Oxfordu. Tito zmínění, a mnoho dalších osob dnes odpočívá na břechtanem porostlé ploše starého hřbitova.

Když procházíme mezi hroby, jsme upozorňováni na symboly na náhrobcích. Židé ctili starozákonní příkaz: „Neučiníš sobě obrazu“, takže na náhrobcích nezpodobňovali lidské

tváře a už vůbec nepřicházelo v úvahu, že by se na hrobech objevovaly portréty zemřelých. Místo toho používali symboly, které zastupovaly jména, profese i vlastnosti.

Například vinný hrozen nebo piniová šiška symbolizovaly píli a plodnost, žehnající ruce znamenaly, že v hrobě leží někdo, kdo pocházel z kmene Kohenů, který vzešel z kněžského

rodu Aronů. Konvice zase říkala, že mrtvý byl z kmene Levi, z něhož pocházeli v biblických dobách chrámoví služebníci. A koruna na náhrobku náležela muži, který byl znalý písma

Narazíte-li na židovském hřbitově na obrázek lva, pak jste u hrobu nějakého Löwa, Leba nebo Jehudy. Jelen patřil člověku s příjmením Hirsch, vlk zase nějakému Wolfovi a liška Fuchsovi. A kapři či jiné ryby upomínají Karpa, Fischela nebo Fischmana. Na některých hrobech si zase lze všimnout scény z Ráje, která naznačovala, že pod náhrobkem leží žena jménem Eva. Nůžky vás upozorní, že tady sní svůj věčný sen nějaký krejčí, pinzeta připomíná lékaře, hmoždír s paličkou lékárníka, housle hudebníka a kniha tiskaře nebo předčitatele modliteb.

**Nejčastější náhrobní symboly:
žehnající ruce (kohanitě) a konvice (levité)**

Dále jsme upozorněni na pomník Mojžíše Lupmana Becka, který leží na cestě k původnímu vchodu. Jedná se o poslední pohřeb na tomto hřbitově, konaný 17. května 1787. Po tomto datu již nejsou dochovány žádné prameny o tom, že by se na Josefovském hřbitově ještě kdy pohřbívalo. Od této doby se konaly pohřby už jen na židovském hřbitově mezi dnešním

Žižkovem a Vinohrady, který byl založen v roce 1680 v době moru, a fungoval do roku 1860. Zbytky, které se z něj dochovaly, dnes leží pod žižkovskou televizní věží. Od roku 1891 je k těmto účelům používán hřbitov, který je součástí areálu Olšanských hřbitovů.

Židovský pohřeb má řadu předpisů, kterou jsou přísně dodržovány. V první řadě rituální očistu, neboť styk s mrtvým je nečistý. Pro uspořádání pohřbu existovalo pohřební bratrstvo, které většinou fungovalo při synagoze.

Nebožtík nesmí zůstat v úmrtním domě přes noc, je tedy přepraven do márnice (většinou stávaly na okrajích hřbitovů, či se pro tento účel používala obřadní síň) a pohřeb se konal pokud možno ještě tentýž den. Dle biblického rčení „prach jsi a v prach se obrátíš“ odmítají kremaci. Pohřbívá se tudíž pouze do země v rakvích z neohoblovaných prken.

Zemřelý je po převozu do márnice uložen na většinou kamenný stůl a je přikryt prostěradlem. Poté členové Chervy kadišy provádějí rituální omytí těla, které probíhá pod prostěradlem. K tomuto účelu musí být použita teplá voda, musí se tedy v márnicích topit, proto mívají márnice komíny.

Omytí začíná od hlavy, přes pravé rameno, hrud' a pravou ruku – pokračuje se k pravé noze, poté k noze levé až k levému hornímu kvadrantu. Pak je zemřelý nakloněn na bok a jsou mu umyta záda (nesmí být otočen na břicho).

Prostěradlo se sundá a tělo se opláchne až 30-ti litry teplé vody v max. třech nádobách. Tímto je mytí dokončeno. Po osušení a zabalení do bílého rubáše, skládajícího se většinou ze sedmi částí (kohanité mají ještě osmou část – rukavice) a nemajícího kapsy, protože si zemřelý z tohoto světa nic neodnáší, je již připraven k pohřbení. V márnici je uložen nohama ke dveřím a u hlavy mu je zapálena svíce. Rubáš v Izraeli je pro všechny stejný, avšak

v diasporách se může pro muže a ženy lišit. S muži bývá často pohřben také talit (modlitební plášť) zbavený třásní.

Zásadou židovských pohřebních zvyklostí je prostota a nejsou zde rozdíly mezi bohatými a chudými. Po modlitbách a smutečním proslovu rabína je rakev za pronášení žalmů nesena ke hrobu a po jejím spuštění hodí na rakev každý z přítomných tři lopatky hlíny. Na závěr obřadu se pronáší modlitba za zemřelého - Kadiš. Období smutku u Židů trvá rok a je rozděleno do tří období vystihujících stav duše po ztrátě blízkého člověka. První období – šiva – je nejintenzivnějším obdobím smutku trvajícím jeden týden po pohřbu.

Pozůstalí zůstávají doma (kromě bohoslužeb), nesmí nosit koženou obuv, uzavírat obchody a vykonávat běžnou práci, dále je zakázán pohlavní styk, musí studovat Tóru, nesmí si stříhat vlasy, holit vousy, koupat se, prát prádlo ani zdravit či opětovat pozdravy. Druhé období – šlošim – odpovídá jednomu měsíci po pohřbu. Rodina se navrácí ke každodenním povinnostem, nesmí však být oděni do nového oblečení, nesmí se holit ani stříhat, navštěvovat slavnosti, jako obřizku či svatby a dočasně nesedí na svém místě v synagoze. Třetí období – avejlut – trvá po dobu jednoho roku. Toto období vyvrcholí postavením náhrobku, jenž se většinou vztyčuje rok po pohřbu.

A ještě jedna malá legenda – když budete opouštět jakýkoliv židovský hřbitov, můžete na některý z hrobů položit kamínek. Ten dávají Židé svým zemřelým místo květin. Snad je to připomínka dob, kdy osudem stíhaný národ prchal z Egypta pouští do země vyvolené a na své zemřelé musel vršit kamenné mohyly, aby si na jejich ostatcích nepochutnala divá zvěř. Kamínek bychom neměli sbírat přímo na hřbitově a už vůbec ne na nějakém jiném hrobě. Nejlépe je prý si takový kamínek přinést z místa, kde žijete. To vám pak může podle legend duch zemřelého dokonce splnit i nějaké tajné přání.

Z židovského hřbitova – už hodně v časovém skluzu, jdeme do velice zajímavé Klausové synagogy.

Klausová synagoga se nachází v těsném sousedství Starého židovského hřbitova. Její název je odvozen z německého slova "Klaus" ve významu "malá budova", které vzniklo z latinského "claustrum".

Původní Tříklausová synagoga byla komplexem tří staveb - dvou synagog a ješivy - vybudovaných koncem 16. století Mordechajem Maiselem. Jednu část založil rabi Löw pro vysokou školu talmudu, druhá byla modlitebnou a třetí byla určena pro rituální lázeň (mikve) a pro péči o nemocné.

Dnešní budova Klausové synagogy vznikla až po zhoubném požáru ghetta v roce 1689 a byla dostavěna roku 1694. Další přestavba Klausové synagogy spadá do osmdesátých let 19. století. Klausová synagoga byla největší synagogou ghetta, druhou hlavní synagogou pražské židovské obce a synagogou pražského pohřebního bratrstva (instituce pečující o židovské pohřby a hřbitovy, o nemocné, přestárlé a umírající). Za okupace bylo vnitřní zařízení zničeno. Další rekonstrukce synagogy proběhla 1979-84 a 1995-96. Z původní stavby zůstal zachován jen tvar oken a nápisová deska na pilíři, datující vznik synagogy do r. 1694. Dnes je zde umístěna stálá expozice Židovského muzea - Židovské tradice a zvyky.

Můžete si zde prohlédnout výstavu zabývající se problematikou bohoslužeb všedních dní a svátků, nahlédnout můžete i do rozvinutého svitku Tóry a uvidíte zde také modlitební knihy a jiné rituální předměty.

Dále jsou pro návštěvníky připraveny expozice o židovských svátcích a rituálech, mezi které patří narození, obřizka nebo svatba. Jsou zde vystavené předměty, které jsou s těmito rituály spjaty. Vystavují se zde i předměty typické pro židovskou domácnost.

ŽIDOVSKÉ STÁTKY A TRADICE - Judaismus je víc než jen náboženství, patří sem tradice, zvyky, kultura Židů a vůbec způsob života. Jakýmsi „návodem“ jsou tzv. micvot, což je 613 přikázání, týkajících se náboženství, bohoslužeb a slavení svátků včetně přípravy pokrmů i života v soukromí.

Místem bohoslužby je synagoga (dům shromáždění), která je i místem výuky a místem setkávání. Ideálním místem k setkání s židovskou tradicí a svátky je pražská Klausova synagoga. V přízemí jsou vystaveny předměty, které se váží k náboženským rituálům a svátkům. Přestože Klausova synagoga se již nepoužívá pro bohoslužby, na východní stěně zůstala aron ha-kodeš (schrána na Toru). Dveře svatostánku zakrývá synagogální opona (parochet) a nad ní je pověšeno věčné světlo.

Krásně vyšíváné parochety a pláštětky na tóru jsou ve vitrínách.

Tora je to nejcennější, co v synagoze může být. Ručně psaný svitek uprostřed místnosti obsahuje i další náležitosti – ukazovátko, zvané jad ve tvaru ruky se vztyčeným ukazováčkem. Slouží ke sledování textu při předčítání. Na dřevěné nástavce se přidává rimonim, hebrejsky granátové jablko, násadce vyrobené většinou ze stříbra se zvonečky. Při vyjmutí Tory ze schránky a přenášení do bímy (podium), svým zvukem upozorňují přítomné, aby povstáním

projevili Toře úctu. Tora má také svůj vlastní svátek Simchat Tora – Svátek radosti z Tory. V tento den se dokončí čtení svitku Tory a začne se číst znova od začátku.

Židovské sváteční dny se dělí na dvě skupiny. Jednak to jsou svátky ustanovené v Toře, které se slaví především bohoslužbou v synagoze, společným jídlem či naopak půstem, písněmi. Do druhé skupiny patří náboženské slavnosti a půsty zavedené v pozdějším období k připomenutí některých historických událostí Izraele, ty se slaví v rodinném kruhu nebo v židovské obci.

Zůstaňme ještě chvíli u modliteb. V tradičních synagogách se ženy a muži modlí odděleně. Veřejné pobožnosti se mohou konat jen za přítomnosti tzv. modlitebního minima (minjan), tj. deseti dospělých mužů starších 13 let. Duchovním vůdcem obce je rabín, který má při bohoslužbě většinou funkci kazatele. Bohoslužbu vede kantor (chazan), který zná pořádek modliteb a jejich nápěvy. Muži jsou povinni v synagogách mít pokrytou hlavu a v tradičních kruzích nosí muži stále na hlavách čepičku, tzv. kipu či jarmulku. Tu pánové také vyfasují před prohlídkou Pinkasovy synagogy a starého hřbitova, pokud nemají vlastní pokrývku hlavy. Obě místa jsou pro židy posvátná a hodná úcty. K modlitební výbavě muže patří i modlitební řemínky filin a modlitební šál talit.

V jedné z vitrín může neznalé návštěvníky překvapit citron na stříbrné mističce a palmová ratolest. Takto je zde představen jeden z tzv. poutních svátků, Sukot. Svátek stánků připomíná čtyřicetileté putování Izraelitů po poušti, kde si stavěli provizorní příbytky z větví zvané Suka.

Tradičně se staví podobné přístřešky tak, aby skrze jejich střechu byly vidět hvězdy nebo nebe. Po 7 dní trvání svátku je židům předepsáno v suce spát, modlit se i jíst. A proč ten citron? Předně – není to citron, i když tak vypadá. Jedná se o plod cedrátu. Ideální plod musí být nepomačkaný, správného kónického tvaru, pěkný na pohled a s perfektním vrcholem, tedy košer, nejlépe, má-li pitom - pestík nesoucí bliznu, která zůstala srostlá s kůrou plodu. Nic jednoduchého. Kromě cedrátu a datlové palmy je třeba ještě opatřit snítku myrty a proutek vrby Proč to všechno? Symbolika čtyř

roślin je velmi široká.

Může představovat židovské praotce, pramatky, tělesné orgány, nebo typy lidí. Některé z rostlin krásně voní, jiné chutnají, některé nemají ani chuť ani vůni. Jsou rozdílné tak jako lidé a jejich vlastnosti. Etrog voní i chutná a představuje tak moudrého a dobrého člověka. Datle má chuť, ale nevoní, je symbolem moudrého člověka s chladným srdcem. Myrta jen voní, je symbolem hloupého dobráka. A vrba nemá chuť ani vůni, jako jsou lidé hloupí a sobečtí. Přesto i oni, jako všichni výše jmenovaní, tvoří jeden celek, jeden národ.

A CO RODINNÝ ŽIVOT?

Pojďme si prohlédnout předměty vystavené v prvním patře. U některých je na první pohled jasné, k čemu slouží (roztomilá dřevěná kolébka) některé vzbudí rozpaky (válečky s ostrými hroty a dlouhé nože) a jeden exponát pocity přinejmenším rozporuplné.

Začněme tedy od kolébky. Je maličká, stejně jako zdobený povijan a pruhy látky s vyšitým věnováním a přáním, aby vše dobře dopadlo. Takové přání nebylo od věci. Kojenecká úmrtnost i úmrtnost rodiček byla vysoká po staletí a trvalo velmi dlouho, než se přišlo na příčinu horečky omladnic. To samozřejmě platilo univerzálně, nejen pro židovské ženy a děti. Vedle kolébky je vystavena obřízková souprava. Jedním ze symbolů judaismu osobního života je obřízka brit mila, která je prvním náboženským obřadem pro chlapce, kterého tak vítá do svazku mezi Bohem a vyvoleným národem Izraelem. Provádí ji osmý den po narození mohel (obřezávač) a chlapec po ní dostává své jméno. Dívky dostávají jméno dříve než chlapci při prvním šabatu po narození.

Významnou událostí v životě dospívajícího chlapce je Bar micva („syn příkázání“). Při tomto obřadu se ze židovského chlapce stává muž, který přijímá odpovědnost za dodržování micvot – příkázání. Může se stát součástí minjan, skupiny 10 mužů, potřebných k modlitbě. Obřadu předchází nejméně jednoleté studium, kdy se hoch učí hebrejsky, studuje Tanach a učí se náboženským povinnostem dospělých. Teoreticky by se mohl podle židovského práva oženit. Třináct let jako věk, kdy je chlapec právně odpovědný, udává Talmud. Vzpomínáte na

letošní tahanice kolem stanovení trestní odpovědnosti u mladistvých? Tak tady je příklad, jak to dělají jinde.

A jdeme pod chupu – totiž pod svatební baldachýn na čtyřech tyčích, který symbolizuje nový domov páru. Samotnému svatebnímu obřadu předchází dohodnutí svatebních podmínek (tnajim), půst snoubenců, návštěva rituální lázně mikve a podpis svatební smlouvy (ketuba).

Ketuba je aramejsky psaná listina, která stanovuje práva a závazky manželů. Obsahuje především příslib manžela, že se ke své ženě bude chovat s úctou a nikdy ji nenechá bez prostředků a to i v případě rozvodu, který židovství na rozdíl od katolictví povoluje

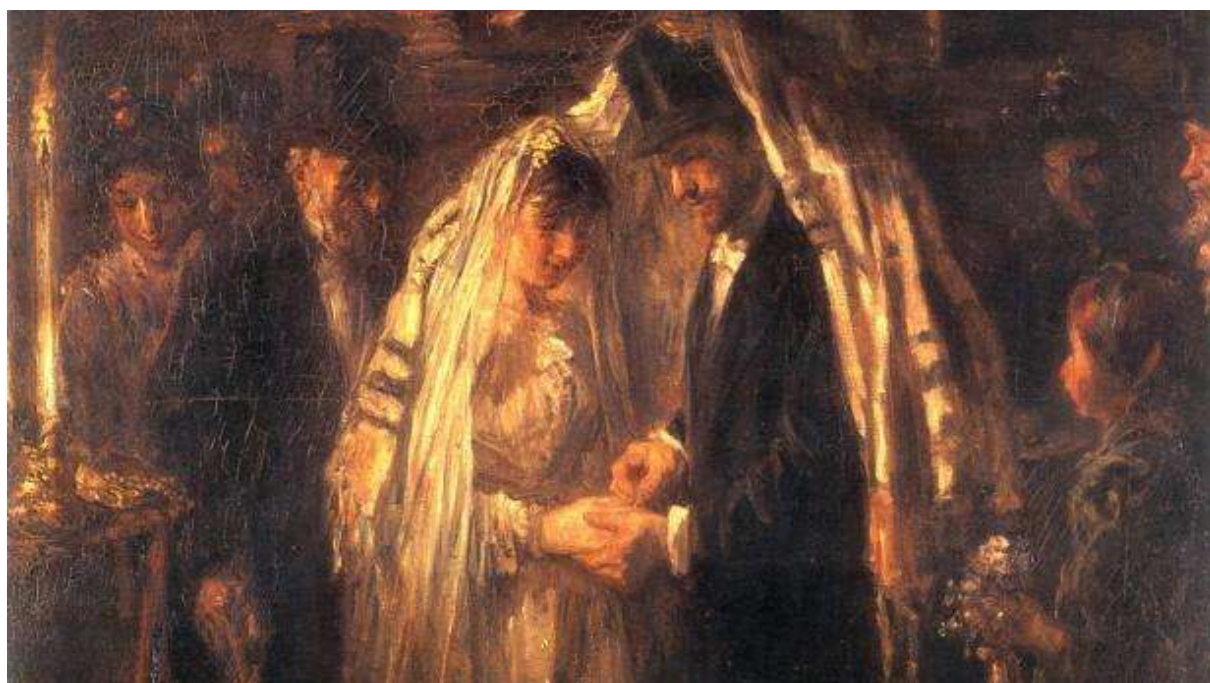
Příklad krásně zdobené krasopisně

napsané ketuby je k vidění ve vitrině naproti baldachýnu. Je zde i zvláštní prsten, který zdobí domeček, symbol budoucího domova manželů. Ženich nevěsta jsou po obřadu (pokrývání hlavy nevěsty závojem) přivedeni pod svatební baldachýn, který stojí buď uvnitř synagogy

nebo pod širým nebem.

Nejprve pod chupu přijde ženich v doprovodu rodičů, družbů a svědků. Potom přichází nevěsta, doprovázená rodiči a družičkami. Nevěsta sedmkrát obejde ženicha a tím začíná první část obřadu: zasnuby .

Vše se odehrává za přítomnosti dvou mužských svědků, obřadníka a deseti dospělých mužů. Poté následuje požehnání nad vínem, požehnání zasnub a duchovní dá snoubencům napít z prvního poháru vína ve společném svazku. Zasnoubení nabývá právoplatnosti poté, co ženich navleče nevěstě prsten na ukazováček pravé ruky a pronese: "Budiž mi zasvěcena tímto prstenem podle zákona Mojžíšova a Izraele." Předělem mezi oběma částmi obřadu je předčítání svatební smlouvy. Poté proběhne vlastní sňatek, k němuž patří sedm požehnání a pití z druhého poháru vína. Na závěr obřadu dochází k symbolickému rozbití předmětu (sklenice, talíře), který ženich rozdrtí pravou nohou, na což svatebčané odpovídají zvoláním: "Mazal tov - hodně štěstí!" Roztříštění předmětu připomíná zničení jeruzalémského Chrámu.

Po obřadu stráví novomanželé krátkou chvíli v soukromí odděleni od ostatních a toto odloučení je považováno za znak manželského spojení. Poté následuje hostina a svatební

veselí, spojené s předáváním darů, zábavou a tancem. Při svatebních hostinách většinou hrála skupina židovských hudebníků zvaných klezmerim.

Zábavu zajišťoval

šprýmař. Ke zvyklostem při hostině patřilo také ženichovo kázání na různá témata z Bible a Talmudu. Za toto kázání dostával ženich dar; v našich zemích to obvykle býval cínový talíř s rytým dedikačním nápisem. Ženich dostával během hostiny i další dary - většinou náboženské knihy a různé kultovní předměty. Dary nevěstě se často předávaly již týden před svatbou a pařily k nim šabatové svícný, šperky, modlitební knihy a předměty do výbavy

domácnosti

V židovství se po staletí udržovala tradice levirátního, švagrovského manželství. Tuto povinnost zakotvuje Starý zákon. Pokud zemřel muž a jeho manželství bylo bezdětné, byl jeho bratr povinen oženit se s vdovou. Prvorozený syn z tohoto manželství potom nesl jméno zemřelého. Odmítnul-li bratr takový sňatek, musel podstoupit obřad zvaný vyzutí, při kterém mu vdova před svědky zula pravou botu, plivla před ním a pronesla obvyklý text: "Tak se děje muži, který nechce zbudovat dům svého bratra." K obřadu se používal rituální kožený střevíc, speciálně zhotovený pro obřad. Tímto aktem byli oba zproštěni vzájemného závazku a žena se mohla znovu provdat a to za kohokoliv s výjimkou kohena (příslušníka kněžského rodu).

Tak co vy na to? Zajímavý zvyk, že?

Když se přesuneme na balkon, vidíme válečky s ostrými hroty jako z muzea tortury. Jedná se o kuchyňské náčiní, nezbytné pro přípravu macesů, nekvašených chlebů.

Připravují se na svátek Pesach, jeden ze tří poutních svátků, svátek překročení. Židé slaví vysvobození z egyptského zajetí a název svátku souvisí s desátou egyptskou ranou, kterou Bůh usmrtil všechno prvorozené, ale ušetřil, doslova „překročil“ domy Izraelitů. Obyvatelé

museli odejít co nejrychleji, aby si faraon své rozhodnutí zase nerozmyslel (což se stejně stalo, ale to už je jiný příběh, ano, ten o rozestoupení vod). Těsto k pečení chleba nestačilo vykvasit, proto si židé na cestu napekli nekvašené chleby – macesy. Na Pesach se tedy nesmí jíst nic kvašeného a na zpracování těsta se používají již zmíněné válečky s hroty. Které proděravějí těsto, z něhož uteče vzduch potřebný ke kvašení.

Křížek na stěně a
obrázek Panny Marie – to je tradiční výzdoba v domácnostech praktikujících katolíků. Co mají

židé? Mezuzu a mizrah. Mezuzah je malá schránka s posvátným pergamenem umístěná na pravé veřeji dveří při pohledu z ulice.

Na židovské radnici najdete hned dvě, další je na domě v Široké ulici naproti restauraci King Solomon.

Mizrah je ručně malovaný obrázek, v jehož středu je ozdobným písmem napsáno totéž slovo, které v hebrejštině znamená východ. Umisťuje se, jak jinak, na stěnu směrem na východ, k Jeruzalému.

KOŠER KUCHYNĚ

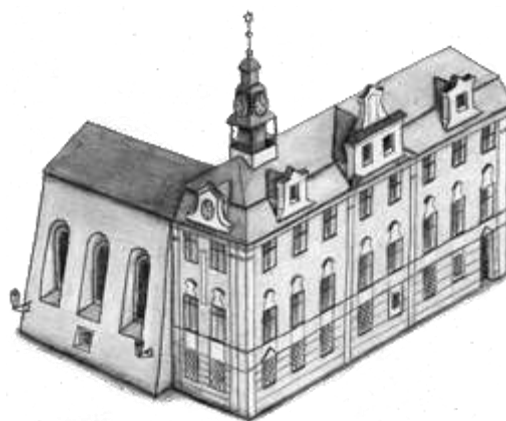
V oblasti jídla je třeba zachovávat rituální čistotu. Podle tohoto zvyku se pokrmy dělí na rituálně čisté (povolené) a nečisté (zakázané) a dále pak na masité, mléčné a neutrální. K zakázaným surovinám patří například vepřové maso, plody moře nebo králík. Povolena

zvířata musejí být absolutně zdravá a být zabita předepsaným způsobem (šchita), jedním řezem. Všechna krev musí být z masa odstraněna tak, že se buď zabité zvíře zavěšuje, nebo nakládá do soli. Dále je zakázáno míchání mléčné a masité stravy, proto bývají v kuchyni dvě oddělené sady nádobí.

Tak – to by mohlo stačit – stejně si toho budeme pamatovat jenom polovičku.

Z Klausové synagogy se rychle přesunujeme směrem k Pařížské ulici. Zde stojí krásná **židovská radnice, která je spojena s Vysokou synagogou.**

Synagoga byla založena roku 1568 - jak jinak než- Mordechajem Maiselem a sloužila

rabínskému soudu a představitelům židovské obce. Vysoká se jmenuje proto, že se nachází netypicky v prvním patře. Synagoga není přístupná, protože slouží liturgickým účelům.

Radnici si můžeme prohlédnout také jenom zvenčí. Dnes zde sídlí Pražská židovská obec. Radnice již stála také v 16. století a její přestavbu financoval opět Mordechaj Maisel.

Současná podoba radnice coby barokního paláce pochází až z přelomu 19. a 20. století.

Na střeše radnice se nachází dřevěná vížka s hodinami, které tvoří jednu z rarit a zajímavostí židovské obce, kterými se může pyšnit právě tato radniční budova. Jedná se o hodiny, na jejichž ciferníku se nachází hebrejská čísla a ručičky, umístěné na hodinách, se pohybují

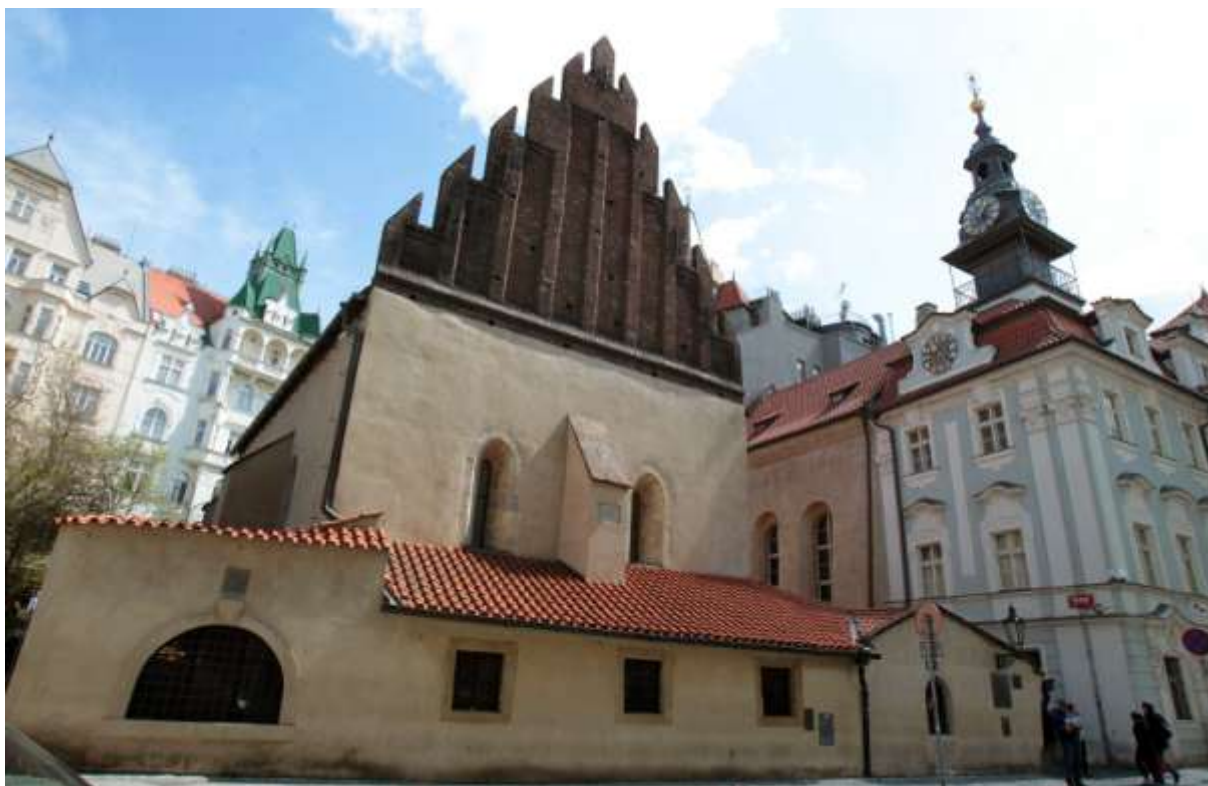
pozpátku.

Radnice je, vedle několika synagog, jednou z nemnoha dochovaných staveb někdejšího ghetta, které se rozkládalo všude kolem.

Dnes tu stojí několik bloků výstavných domů z počátku 20. století. Jak však asi vypadalo někdejší Židovské Město? To si lze opravdu jen velmi těžko představit. Jen pro srovnání – někdejší Židovské Město mělo před asanací 300 domů a 31 uliček. Po asanaci zbylo 83 domů a 10 ulic!

Hned naproti radnici a Vysoké synagoze vstupujeme do **Staronové Synagogy**. Je to nejstarší památka pražského Židovského Města a nejstarší dochovaná synagoga v Evropě. Již po více než 700 let slouží jako hlavní synagoga pražské židovské obce a modlitebna.

Staronová synagoga byla zbudována v poslední třetině 13. století kameníky královské huti,

pracujícími na stavbě nedalekého kláštera sv. Anežky. Původně se nazývala Nová nebo Velká, teprve se vznikem dalších synagog koncem 16. století se pro ni začalo užívat názvu Staronová. Je nejstarší dochovanou ukázkou typu dvoulodní středověké synagogy s bohatou kamenickou výzdobou.

V roce 1358 byla Karel IV synagoze udělena korouhev. Při velikonočních bouřích roku 13859 se Staronová synagoga stala svědkem masakru asi 3 000 židů, kteří se snažili dostat do synagogy, ale mnozí z nich zemřeli v jejím okolí. Stěny synagogy měly nést stopy po krvi obětí až do r. 1618, kdy byla synagoga opravena, což připomínají hebrejské nápisy na severní a jižní stěně hlavního sálu synagogy.

Roku 1716 dal synagogu obnovit Karel VI

V druhé polovině roku 1998 prošla Staronová synagoga další rekonstrukcí, za niž byla udělena projektantovi cena primátora Jana Kasla. Při rekonstrukci však došlo k některým pochybením – například došlo k poškození původní gotické kamenné lavice.

Oproti ostatním josefovským sakrálním památkám neslouží synagoga jako muzeum, ale pravidelně se zde konají bohoslužby a jiné náboženské obřady, které jsou součástí židovských tradic a zvyků. Pro příklad můžeme uvést Bar micve, tedy přijímání třináctiletých mladíků mezi muže, židovské rituální svatby s hostinami, které se tradičně mohou konat v sousední košer jídelně a mnoho dalších. Staronová synagoga je národní kulturní památkou od roku 1995.

Ke Staronové synagoze se váže i řada pověstí. Jedna z nich praví, že zde Maharal uložil na půdě Golema, poté, co ho deaktivoval vyjmutím tajné formule z jeho úst. Maharal měl

údajně golema uspat až po začátku šabatu, kdy byl nucen přerušit bohoslužbu (po odzpívání žalmů 92 a 93, kterými se vítá Šabat) a porušil tak zákaz práce. Po návratu do synagogy začal proto oba žalmy zpívat znovu, jako by se nic nestalo. Tento liturgický zvyk se ve Staronové synagoze udržel dodnes.

Jiné hovoří o synagoze jako o skrýši před různými živly. Např. v roce 1689, kdy došlo k požáru na Starém Městě, lehlo mnoho budov popelem, ale Staronová synagoga toto přečkala (nenese dřevěné prvky).

Podle pověsti se nikdo nesmí posadit na sedadlo vrchního rabína v synagoze, jinak do roka zemře. Údajně se tak má dít rovněž na památku Maharala. Všechna dnešní sedadla v synagoze ovšem pocházejí až z 19. století.

Legendy též tvrdí, že kameny k založení synagogy byly prostřednictvím andělů přeneseny ze Šalamounova chrámu v Jeruzalému. Ty zde byly uloženy pod podmínkou, že až přijde Mesiáš a bude znovu vybudován Chrám, budou kameny přeneseny zpět na své místo. Synagoga pak byla podle této události pojmenována al tenaj, z čehož mělo vzniknout pozdější altneu (staronová).

A odtud již téměř prcháme – v čím dál tím větším skluzu přes Pařížskou ulici k poslední synagoze – a tou je **Španělská synagoga – údajně nejkrásnější pražská synagoga**. Na místě nejstarší pražské židovské modlitebny zvané Stará škola byla v roce 1868 zbudována Španělská synagoga v maurském slohu podle projektu Vojtěcha Ignáce Ullmanna a Josefa Niklase.

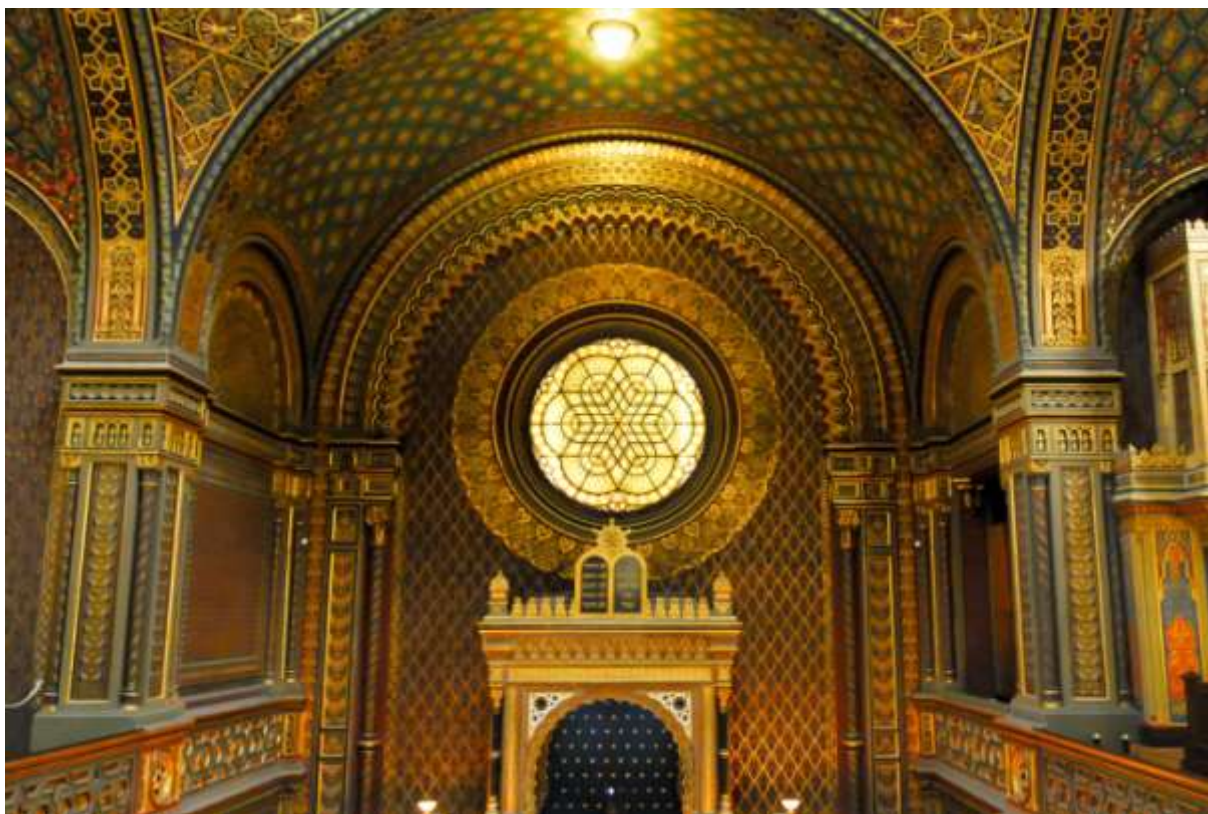

Nejmladší z pražských synagog židovského města je řazena mezi nejkrásnější pro svůj okázalý zdobený interiér, ve kterém převažují orientální popřípadě přírodní štukové motivy.

Architekti se zde nechali inspirovat převážně islámskou architekturou, ve které převažují bohatě zdobené a zlacené prvky, ze kterých až oči přecházejí. Nádherné řezbářské práce jsou

vidět na dveřích i zábradlí. Barevné vitráže i vnitřní výzdoba podle návrhů architektů A Bauma a B. Münzbergera byly dokončeny v roce 1893.

V letech 1836 - 45 ještě ve Staré škole působil jako varhaník František Škroup, skladatel české národní hymny.

A jak vlastně přišla synagoga ke svému jménu? V šestnáctém století došlo k vyhnání Židů ze Španělska Isabelou Kastilskou, a po odchodu ze své původní domoviny se malá část z nich usadila v Praze. Jako svůj svatostánek získali právě tuto již zmíněnou školu, která se od osídlení Španěly začala nazývat Španělská synagoga. Po nějaké době přestala škola díky rozrůstající se židovské komunitě vyhovovat, přikročilo se tedy k nové stavbě.

V synagoze se také nachází druhá část expozice Dějiny Židů v Čechách a na Moravě.

Při odchodu ze synagogy si prohlédneme sochu židovského spisovatele Franze Kafky, který je pohřben na Novém hřbitově na Praze 3. Jejím autorem je Jaroslav Róna. Socha získala v roce 2004 cenu Grand Prix Obce architektů v kategorii Výtvarné dílo v architektuře.

Po zkráceném výkladu se rychle přesunujeme do nedaleké restaurace Baterka, kterou jsem měla objednanou již na půl druhou – nyní je po půl třetí ! Průvodkyně opravdu fantastická ! Skoro se mi chce tuto prohlídku ještě jednou zopakovat – to abychom si mohli vychutnávat větší detaily- no uvidíme

